

En studie av

Magnus Erikssons mynt

1340-54

B-uppsats i Arkeologi
Birgitta Larsson
Arkeologiska Institutionen
Stockholms Universitet
Vårterminen 1995
Handledare: Kenneth Jonsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Introduktion	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Definitioner och förkortningar	2
1.5 Historik	3
2 Materialdel	4
2.1 Materialbeskrivning och avgränsning	4
2.2 Teori	4
2.3 Metod	5
2.4 Rep resentativitet	5
2.5 Källkritik	6
2.6 Forskningsläget	6
3 Analys	7
4 Tolkning och resultat	8
4.1 Allmänna tolkningsmöjligheter	8
4.2. Tolkning av LL XXVII: 1-14	8
4.3 Resultat	10
5 Sammanfattning	11
6 Referenser	12
7 Bilagor	13

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

Den första säkra svenska myntpräglingen skedde i Sigtuna för Olof Skötkonung med början kort före år 1000 (Jonsson, muntl medd, vt'95). Efter 1030 präglades inte svenska mynt förrän från 1100-talets mitt (NE 1989, mynt). Vid sekelskiftet 1300 fanns för första gången i kungarikets historia ett monetärt system som var gemensamt för hela riket. Mynten präglades efter en gemensam norm och den svenske kungen stod som garant för dess vikt och värde (Klacken berg 1992, s 193). Vid samma tidpunkt kan Sverige kallas monetariserat, på så sätt att mynt nu var i allmänt bruk bland bönderna. Byteshandel och naturabetalning var dock fortfarande de dominerande formerna av ekonomiska transaktioner (Klackenberg 1992, s 179).

Under Magnus Erikssons regeringstid präglades tre olika grupper mynt. Den första 1319-1340, den andra 1340-1354 och den sista 1354-1363. I föreliggande uppsats kommer den mellersta gruppen att studeras. Gruppen myntades i stora mängder, men myntorterna för de olika typerna inom gruppen är inte kända (Lagerqvist 1970, s 88).

1.2 Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att studera den myntgrupp, i modern numismatisk litteratur betecknad Th (Thordeman 1936) XIX eller LL (Lagerqvist 1970) XXVII, som präglades 1340-1354 under Magnus Erikssons regeringstid. Med utgångspunkt från upprättade spridningskartor över lösfynd ska möjligheten att dra slutsatser om de olika typernas myntorter studeras. Syftet är också att försöka nå en tolkning av de olika bokstäverna och tecknen som förekommer på de olika typerna.

1.3 Frågeställningar

Följande frågor hoppas kunnas besvaras:

Går det att med upprättade spridningskartor över lösfynd dra några slutsatser angående

- präglingsort för de olika typerna?
- innebörd och betydelse av de olika bokstäver och tecken som förekommer på respektive typ?

1.4 Definitioner och förkortningar

Grupp = Mynt som är så typmässigt likartade att de kan föras samman.

Typ = Variationer inom gruppen, här avses olika bokstäver och tecken, men för övrigt lika.

Variant = En mindre förändring inom ramen för en typ, här avses bakvänd kontra rätvänd, uncial kontra latinsk, ros bildad av punkter kontra annan ros.

Åtsida = Den sida på ett mynt där man kan finna regentens namn, porträtt, symbol, vapen

eller endera, här folkungalejonet.

Frånsida = Den sida på ett mynt där man kan finna riksvapen, namn på myntmästare, bilder, bokstäver etc som ej direkt representerar myntherren, här en bokstav eller ett tecken.

Myntmästare = Den person som hade ansvaret för myntningen.

Myntningsort =Präglingsort = Den ort där myntet myntats, präglats.

Lösfynd =Ett enskilda mynt som deponerats eller tappats bort.

Hopade fynd = Flera mynt som deponerats eller tappats bort var för sig vid olika tillfällen.

Skatfynd=Depåfynd = Minst två mynt nedlagda på en plats vid samma tillfälle.

Svenska landskapsförkortningar :

Dr - Dalarna	Sk - Skåne	Vr - Värmland
Go - Gotland	Sm - Småland	Vs - Västmanland
Ha - Halland	Sö - Södermanland	Ån - Ångermanland
Me - Medelpad	Up - Uppland	Ög - Östergötland
Nä - Närke	Vg - Västergötland	Öl - Öland

1.5 Historik

Den sk folkungaättens tid 1250-1364 präglades av maktkamp inom ätten (Weibull 1993, s 20). Samtidigt som Birger Magnusson kröntes 1302, så tillträdde hans bröder Erik och Valdemar sina hertigdömen Södermanland och Finland. Hertig Erik fick senare också län i Halland och Bohuslän genom att han trolovades med den norska prinsessan Ingeborg. Vid "Nyköpings gästabud" 1317, lät Birger fängsla sina bröder och de omkom senare, enligt traditionen, av svält i fängelset. Birger Magnusson fördrevs ur landet av stormännen och 1319 valde man istället Eriks treårige son Magnus Eriksson till kung. Magnus hade redan då fått Norges krona i arv och en personalunion mellan Sverige och Norge uppstod. 1332 blev Magnus myndig och samma år förvärvade han Skåne och Blekinge av greve Gerhard av Holstein. En kostnad som skulle bli betungande och på lång sikt överskrida Sveriges resurser (Lindkvist/Ågren 1985, s 101-102, 112; Weibull 1993, s 22-23) .

Två av de av eftervärlden mest uppmärksammade gärningarna under Magnus regeringstid var avskaffandet av trälldomen 1335 och upprättandet av en för hela riket gemensam lag, Magnus Erikssons landslag, som tillkom runt 1350 (DSH, s 105).

Birger Jarl och hans söner byggde en rad fasta slott för att befästa kungamakten, och landet kom så att indelas i slottslän. Många av dem förpantades dock under Magnus Erikssons tid och den tänkta effekten blev den motsatta, en söndersplittring av riket och en utarmning av landets finanser (DSH, s 100).

Det pressade ekonomiska läget, den agrara krisen, och kanske digerdöden som kom till Sverige 1349-50, var troligen alla medverkande orsaker till det uppror som 1356 bröt ut mot Magnus. Kungen tvingades av rådet till eftergifter och riket delades mellan Magnus och hans äldste son Erik. Denne hade nyss blivit myndig och utnyttjades av rådet som ledare för oppositionen. Erik avled 1359, men detta förändrade inte den mörka bilden för Magnus. 1360 erövrade danske Valdemar Atterdag Skåne och året därpå Gotland (Lindkvist/ Ågren 1985, s 44, 112-113).

Ett par år senare förklarades Magnus avsatt och Albrekt d y av Mecklenburg valdes till svensk kung 1364 (Lindkvist/Ågren 1985, s 112-113). Sina sista år tillbringade Magnus i Norge hos sin yngste son innan han under en sjöresa 1374 drunknade utefter den norska

kusten (DSH, s 105).

2 Materialdel

2.1 Materialbeskrivning och avgränsningar

Mynten i den studerade gruppen är tvåsidiga silvermynt. De har en vikt på ca 0,36 gram och en silverhalt om 680/1000 (Lagerqvist 1970, s 88), dvs ca 68%.

På åtsidan återfinns ett sk folkungalejon. Detta kan variera något i utseende. Ibland står lejonet över tre balkar. Vanligtvis är lejonet vänstervänt, med huvudet åt vänster från betraktaren sett, men i några fall förekommer högervänt lejon. En pärlring eller slät ring kan löpa längs myntets kant, se bil fig 16.

På frånsidan finner man en bokstav eller ett tecken mellan tre motställda kronor. Detta är för övrigt första gången som tre kronor förekommer på ett svenskt mynt. De bokstäver och tecken som förekommer är följande: A, B, uncialt E, h, I, latinskt M, uncialt M, P, bakvänt P, R, bakvänt R, S, bakvänt S, V, kors, patriarkalkors, ros, ros bildat av punkter, torn. Också här kan en pärlring eller slät ring löpa längs myntets kant.

Den senaste indelningen av gruppen gjordes av Lars O Lagerqvist som gav den beteckningen LL XXVII. Gruppen delades in i arton typer efter om lejonet på åtsidan var höger- eller vänstervänt samt efter frånsidans motiv (Lagerqvist 1970, s 88-90).

I föreliggande uppsats kommer Lagerqvists indelning i stort att följas. Någon uppdelning i höger- respektive vänstervänt lejon kommer dock inte att göras. Inte heller kommer de bakvända bokstäverna att särskiljas från de rätvända. Uncialt M kommer att sammanföras med latinskt M, likaså kommer ros bildad av punkter att sammanföras med annan ros.

Materialet som använts i uppsatsen är mynt funna som lösfynd och hopade fynd i kyrkor. Källmaterialet har hämtats från fyndsammanställningar i NNÅ 1936-1991 och KMK's fyndarkiv. En översikt i Henrik Klackenbergs avhandling *Moneta nostra. Monetariseringen i medeltidens Sverige* har också använts för en kontroll. Sammanlagt uppgår antalet registrerade mynt till 472 ex. För 174 av dessa är det inte möjligt att närmare bestämma typ varför antalet mynt som använts i uppsatsen endast uppgår till 298 ex, från 15 landskap. De flesta av dessa mynt finns i original, men somliga är endast arkivariskt belagda.

För att hålla uppsatsen på en rimlig nivå ifråga om omfång har en begränsning av källmaterialet varit nödvändig. Materialet från samtliga landsortskyrkor i KMK's fyndarkiv har tagits med, däremot saknas en del material från stadskyrkor och kloster som därmed inte är fullständigt täckta. Denna avgränsning torde dock inte påverka sluttolkningen, se resonemanget under 2.4 .

2.2 Teori

Teorin bakom studiet av lösfynd och hopade fynd kan beskrivas som att mynt präglade på en viss ort sannolikt kommer att återfinnas i proportionellt större antal nära den orten än vad mynt präglade på annan ort gör. Teorin går således ut på regionalitet.

Spridningsresultatet av lösfynd torde enligt teorin förväntas variera. enligt följande:

- en typ präglad på en ort under en längre tid —> stor spridning
- en typ präglad på en ort under kortare tid —> liten spridning
- en typ präglad på flera orter under en längre tid —> stor spridning
- en typ präglad på flera orter under en kortare tid —> spridda koncentrationer

Det förutsätts också att myntningen skett på kända myntorter. De orter som anses vara präglingsorter under denna tid är: Jönköping, Kalmar, Lödöse, Nyköping, Skara, Skänninge, Stockholm, Söderköping, Uppsala, Västerås, Örebro (NE, mynt; Jonsson, muntl medd, vt'95). Inga myntmästare från perioden 1340-1354 finns nämnda i skriftligt material (Jonsson, muntl medd, vt'95) och enda belägget för präglingsort under samma tid är en stamp, själva verktyget för myntprägling, som upphittats i Uppsala (Rudbeck/Sarkany 1979 s 113; Jonsson, muntl medd, vt'95).

2.3 Metod

En kvantitativ jämförande metod har använts för att kunna bekräfta eller dementera teorin om regionalitet. En jämförelse mellan de olika typernas antal och procentuella förekomst i olika landskap har således gjorts.

Källmaterialet har först registrerats i ett databasprogram med uppgift om t ex fyndort, socken, landskap och fyndår. Därefter har spridningskartor upprättats, en för varje typ, LL XXVII: 1-14. Se bil, fig 1-14.

Med hjälp av kalkylprogram har tabeller, se bil tab 1-3, konstruerats över:

- Faktiska antalet mynt av varje typ i respektive landskap
- Procentuell förekomst av en viss typ av det totala antalet mynt i respektive landskap
- Procentuell andel av en viss typ i de olika landskapen

Spridningskartorna och tabellerna har sedan varit arbetsmaterial och underlag för analysen och tolkningen.

2.4 Representativitet

Fördelningen av och proportionerna mellan de olika typerna inom ett fynd måste anses som mycket representativ. Det finns ingen anledning att tro att fler mynt avsiktligt tappades bort av t ex typ A än av typ B. Detta medför att representativiteten inom landskapen och riket i stort också måste anses som god. Detta är grundläggande för metodens användbarhet och giltighet.

Däremot kan inte det faktiska antalet mynt i de olika landskapen anses vara representativt för det totala antalet existerande mynt i omlopp i riket. Det förefaller t ex högst osannolikt att Sm skulle ha fem gånger så många mynt i omlopp som Up eller Ög, se bil tab 1. Orsaken till denna skevhet torde kunna sökas i att de utgrävda kyrkorna förmodligen är fler i Sm än i Up och Ög och eventuellt också har grävts ut på ett annorlunda sätt. Om samtliga kyrkor i riket grävdes ut på ett likartat sätt skulle bilden förmodligen se annorlunda ut. Ovanstående måste hållas i minnet vid tolkningen av de olika typerna. Två mynt i Up eller Ög får således anses väga tyngre än två mynt i Sm.

Vissa fynd är mycket stora vilket bör nämnas. I Vs kommer samtliga mynt från ett enda fynd, Västerås domkyrka. Detsamma gäller Ha, där de kommer från G:a Varbergs kyrka. Av de 86 mynten i Sm kommer 47 från Växjö domkyrka som därmed är det största fyndet.

Representativiteten inom dessa fynd måste dock anses som god. Däremot kan man naturligtvis inte dra den slutsatsen att det t ex inte fanns några andra mynt i Vs än i Västerås.

2.5 Källkritik

En möjlig felkälla är att mynten felbestämts. Det förefaller sannolikt att t ex ett R skulle kunna förväxlas med ett P på ett slitet, dåligt bevarat mynt.

Som nämnts ovan i diskussionen om representativitet torde det faktum att fler kyrkor grävts ut i Götaland än i Svealand (Jonsson, muntl medd, vt'95) kunna påverka slutresultatet. Om några av typerna var präglade i Svealand kan dessa bli under-representerade i materialet.

Man kan också diskutera om den avgränsning av materialet som gjorts inverkar på resultatet. Visserligen blir det statistiska materialet mindre, men avgränsningen är inte selektiv geografiskt sett.

Författarens begränsade kunskaper i numismatik kan naturligtvis också utgöra en källa till feltolkningar.

2.6 Forskningsläget

Vad gäller tidigare forskning är det främst följande tre numismatikers arbeten som är av intresse:

Hans Hildebrand

I *Sveriges mynt under medeltiden* daterar Hildebrand gruppen till 1354. Ingen tolkning till bokstäverna och tecknen ges, däremot nämner han att mätningar av silverhalten, som gjorts av Berzelius, skiljer sig åt för de olika bokstäverna. B, N, som inte finns med i mitt material, och S har en högre halt, medan E och kors har en lägre. Hos bokstaven P finns både hög och låg halt (Hildebrand 1887, s 63-64). Förutom bokstaven N, nämner Hildebrand också bokstaven C (Hildebrand 1887, s 59. 63-64), ingen av dem finns med i materialet som insamlats för denna uppsats. Möjligen kan det vara en förväxling med andra bokstäver. Gruppen betecknas: HH 620-640.

Bengt Thordeman

Liksom Hildebrand anser denne att myntgruppen torde återgå på brandenburgska denarer, som de för övrigt påträffats tillsammans med. Thordeman delar dock inte Hildebrands åsikt att mynten är identiska med den grupp som gavs ut 1354, utan anser snarare att det möjligen kan vara den myntgrupp som släpptes ut 1340. Ingen tolkning till de olika bokstäverna eller tecknen ges (Thordeman 1936, s 32). Gruppen betecknas: Th XIX.

Lars O Lagerqvist

Denne förlägger präglingstiden till 1340- och 1350-tal. Han anser att de olika tecknen och bokstäverna hänför sig till de olika myntningsorterna, men ser ingen möjlighet att tolka dem (Lagerqvist 1970, s 88). Gruppen betecknas: LL XXVII.

3 Analys

Analys av de olika typerna kommer att göras med utgångspunkt från upprättade tabeller, se bil tab 1-3.

I tabell 1 som visar det faktiska antalet mynt av varje typ i respektive landskap, framgår att torn, kors, P och ros är de vanligast förekommande typerna. De uppgår till 205 mynt och utgör tillsammans 69% av det totala antalet mynt. Det absolut fyndrikaste landskapet är Sm med 86 mynt, vilket motsvarar 29% av det totala antalet mynt i hela landet. Ha, Go och Vg kommer därefter med 38, 37 och 36 mynt. Dr, Me, Nä, Sk, Sö och Ån har endast 1-5 mynt. Det är således stor variation i antal mynt mellan de olika landskapen och alla typer förekommer långt ifrån i alla landskap. Svealand/Norrland har mycket färre mynt än Götaland, 73 jämfört med 225.

I tabell 2 kan den procentuella förekomsten av en viss typ av det totala antalet mynt i respektive landskap utläsas. Man kan t ex se att av alla mynt i Ha så utgör typ A 18%. Detta kan jämföras med hela landet där typ A utgör 5%. Denna tabell, tillsammans med spridningskartorna, se bil fig 1-14, är den mest användbara för att kunna utläsa regionalitet. Naturligtvis måste även uppgifter från de andra tabellerna vägas in. Speciellt då det gäller landskap med ett fåtal mynt. Vi kan t ex se på Me som endast har tre mynt, varav ett är av typ M. I tabell 2 blir då följden att 33% av mynten i Me är av typ M. Får man endast utgå ifrån tabell 2 ligger i att tolkningen av typ M skulle kunna bli att denna typ har sin största koncentration till Me vilket förefaller osannolikt.

Tabell 3 slutligen visar procentuell andel av en viss typ i de olika landskapen. Exempelvis så finns 15% av typ S i Ög. Denna tabell speglar tabell 1 men här är det procentsatsen som framgår.

Med utgångspunkt från dessa tre tabeller och spridningskartorna kan man dra slutsatser angående regionalitet för de olika typerna. Typ A har en koncentration till Ha och Ög, medan det i det annars fyndrika Sm endast finns ett mynt. För typ B gäller en koncentration till Mellansverige, framför allt då Vr. Endast där har mer än ett mynt hittats, och eftersom Vr inte har så många fynd totalt så får dessa två mynt anses väga tyngre än vad t ex två i Sm gjort. En tydlig koncentration till Sm visar typ E och med hjälp av spridningskartan, se bil fig 3, kan vi se att det framför allt är till sydöstra Sm. När det gäller typ h och patriarkalkors så är materialet, två respektive ett mynt, alltför litet för att kunna se någon regionalitet. Typerna I, M, P och R visar samtliga en mer eller mindre tydlig koncentration till Vg. För typ P kan även en dragning åt Sm och Öl iaktas. I Up kan en koncentration av typerna S och torn utläsas. En mindre koncentration till Öl kan också skönjas för typ S. Torn är den till antalet vanligaste typen och förekommer över hela landet. Typ V återfinns endast i tre landskap, Me, Sm och Ög. Möjligen kan en koncentration till Sm och Ög påvisas för denna typ. Den näst vanligaste förekommande typen är kors och även om den finns över hela landet så kan man se en relativt tydlig koncentration till Vs. Slutligen typ ros som till största delen har en spridning över östra Götaland med en koncentration till Go och Ög.

Om man ser till uppdelningen Svealand/Norrland jämfört med Götaland kan man se att typ B, S, torn och kors tenderar att dominera i Svealand/Norrland. I västra Götaland återfinns främst typ I, M, P och R medan typ A, E, V och ros dominerar i östra Götaland.

4 Tolkning och resultat

4.1 Allmänna tolkningsmöjligheter

Utgångspunkten vid försöket att knyta de olika typerna till olika myntorter, har som tidigare nämnts, varit att använda de redan kända myntorterna. Här skulle man kunna tänka sig flera alternativ. En typ skulle kunna knytas till en enda ort, en typ till flera orter, flera typer till en enda ort eller flera typer till flera orter.

Olika alternativ till vad bokstäverna och tecknen skulle kunna symbolisera eller syfta på finns också. En möjlighet är att de anger myntmästaren, t ex med första bokstaven i hans namn eller i en kodform. Typerna skulle också kunna ange en kronologisk ordning, där en speciell tidsperiod, t ex ett år, anges med en speciell typ. Ytterligare en variant är att de syftar på själva myntorten där de är präglade, med t ex första bokstaven eller i en kodform. Naturligtvis kan man också tänka sig en kombination av flera eller alla alternativ.

Silverhaltens variation skulle kunna tyda på olika långa myntningstider. Ofta fanns en tendens till att myntens silverhalt försämrades med tiden (Hildebrand 1887, s 63). Detta skulle då kunna ge en fingervisning om att de typer med en något högre silverhalt, B och S, präglats tidigt medan de med en lägre, E och kors, präglats senare. P som förekom med både högre och lägre halt skulle då kanske ha präglats under en längre tid. Naturligtvis kan också variationen i halt vara en slump, eller bero på att olika myntmästare använt olika halt silver i sina mynt.

4.12 Tolkning av LL XXVII: 1-14

Genom att jämföra spridningskartorna, tabellerna, myntningsorternas belägenhet samt tidigare tolkningar av andra gruppers bokstäver och tecken har nedanstående tolkningar gjorts. För vissa typer har relativt klara slutsatser kunnat nås, medan andra är mer osäkra.

LL XXVII: 1, bokstaven A

Eftersom Ha inte hade någon känd myntningsort återstår Ög där den andra koncentrationen fanns. Bokstaven A har i andra myntgrupper tidigare tolkats som en syftning på Aros, dvs Uppsala eller Västerås (Lagerqvist 1979, s 78). Spridningskartan, se bil fig 1, ger inte mycket stöd åt en sådan tolkning utan förslag till myntningsort blir istället Nyköping eller Söderköping. Detta får anses som en osäker tolkning. Vad bokstaven syftar på förblir oklart.

LL XXVII: 2, bokstaven B

Närmaste präglingsort med tanke på koncentrationen i Vr är Örebro. Ett av de två mynten som funnits i Nä är av typ B, vilket också stöder denna tolkning. Bokstaven B har i andra myntgrupper tidigare tolkats som syftande på Birger Magnusson (Hildebrand 1887, s 59; Lagerqvist 1979, s 78). Detta kan knappast vara fallet här. Eventuellt har tidigare mynt med bokstaven B präglats i Örebro och bokstaven på så sätt blivit kvar.

LL XXVII: 3, bokstaven E

Tidigare myntgrupper med bokstaven E har präglats i Kalmar och det förefaller sannolikt även för denna typ med tanke på bokstavens koncentration till sydöstra Sm. Man har då tolkat E som en syftning på Erik (Lagerqvist 1979, s 78,80; Jonsson, muntl medd, vt'95). Eventuellt skulle det kunna stämma även nu. Magnus äldste son hette Erik.

LL XXVII: 4, bokstaven h

Med endast två mynt är det svårt att dra några slutsatser överhuvud taget. Ett fynd på Go och ett i Vs stöder inte en äldre tolkning av andra grupper där h ansetts stå för Håkon i Norge (Lagerqvist 1979, s 78).

LL XXVII: 5, bokstaven I

Trots koncentrationen till Vg kan man med hjälp av spridningskartan, se bil fig 5, ändå se att en tolkning av I med Jönköping som myntningsort är sannolik. Detta får också stöd av äldre tolkningar av andra grupper som haft bokstaven I som motiv. I syftade då på lunaköpfung (Lagerqvist 1979, s 78).

LL XXVII: 6, bokstaven M

Den ganska klara koncentrationen till Vg ger Skara eller Lödöse som möjliga myntningsorter. Vad M syftar på är oklart. Tidigare tolkningar har ansett att M i andra myntgrupper symboliserat Magnus (Lagerqvist 1979, s 78). Eventuellt skulle en sådan tolkning vara tänkbar även här.

LL XXVII: 7, bokstaven P

Även P har en koncentration till Vg och får så Skara eller Lödöse som förslag till myntningsort. Eftersom Lödöse förefaller vara en myntningsort med längre tradition än Skara (NE, mynt), föreslås typ P, som finns i rikligare antal än M, till Lödöse och M förs så till Skara. Någon tolkning till innebörden av P med hjälp av det material som finns förefaller inte möjlig.

LL XXVII: 8, bokstaven R

En tendens till Vg. Eventuellt skulle P och R kunna vara av samma typ om R blivit felbestämd. Spridningskartan, se bil fig 8, och en tendens till koncentration till Vg även för R stödjer en sådan teori. Både P och R förekommer också bakvända. Ett annat förslag är att både P och R egentligen är mynt av typ B eftersom de bokstäverna ej förekommit i tidigare myntgrupper men detta stämmer ej med spridningskartorna, se bil fig 2, 7-8. Ytterligare en tolkning som jag håller för trolig är att typ R, men ej P, är ett felbestämt B. Typernas spridning stämmer relativt väl överens. Dessutom torde ett R lätt kunna förväxlas med ett B.

LL XXVII: 9, bokstaven S

Koncentrationen av typ S till Up skulle ge Uppsala eller Stockholm som myntningsort. Bokstaven S för Stockholm förefaller logisk och blir min tolkning.

LL XXVII: 10, bokstaven V

Kalmar eller Skänninge blir förslag till trolig myntningsort utifrån den sydostliga koncentrationen till Sm och Ög. Bokstaven V har någon gång tidigare tolkats som syftande på Valdemar (Hildebrand 1887, s 59; Lagerqvist 1979, s 78). Möjligen kan det vara en kvarleva från förr som fortfarande hänger med.

LL XXVII: 11, kors

Denna typ kan p g a sin relativt tydliga koncentration till Vs, även om den förekommer över hela landet, knytas till Västerås. Innebörden av tecknet förblir oklart.

LL XXVII: 12, patriarkalkors

I materialet finns endast ett mynt av denna typ vilket naturligtvis gör det omöjligt att ge något förslag till möjlig myntningsort. Det förefaller istället troligt att detta är ett dubbelpräglat mynt av typ kors. Dubbelpräglat innebär att man av någon anledning slagit det två gånger.

LL XXVII: 13, ros

Typen uppvisar en koncentration till Go och Ög. Eftersom ingen aktuell myntningsort finns på Go, återstår Ög. Möjliga myntningsorter är Skänninge eller Söderköping. Som hamnstad förefaller det inte helt otroligt att Söderköping haft direktkontakter med Go och att mynt av denna typ förts över på det sättet.

LL XXVII: 14, torn

Torn är den absolut vanligaste typen och visar en koncentration till Up vilket ger Stockholm eller Uppsala som trolig myntningsort. Det förefaller högst troligt att det är Uppsala med tanke på resonemanget om S för Stockholm.

Kors och torn är de vanligast förekommande typerna. De utgör tillsammans 46% av det totala antalet mynt. Läger man ihop kors och torn med P och ros som är de närmast vanligaste motiven står de tillsammans, som tidigare nämnts, för 69% av det totala antalet mynt. Av detta kan slutsatsen dras att de antingen myntats i större antal än övriga motiv eller under en längre tid. Intressant är också att båda troligen myntats i Svealand vars kyrkor inte grävts ut i lika stor omfattning som Götalands. Man kan förmoda att dessa båda typers dominans skulle bli ännu kraftigare vid fler utgrävningar.

Från ca 1250 blev det vanligt att en äldre grupp mynt drogs in och ersattes med nya. Detta förefaller ha skett vart 10-15:e år. Efter ett mynts indragning behövde ett nytt mynt snabbt komma ut, dessutom i stor mängd (Jonsson, muntl medd, vt'95). Man kan därför tänka sig att just kors och torn, eventuellt tillsammans med P och ros, präglades i början av 1340-talet och då i stor mängd. Att de präglats i början eller under hela tidsperioden skulle då också kunna förklara varför de är relativt jämnt spridda över hela landet även om vissa koncentrationer kan iaktas.

4.3 Resultat

Frågeställningen i denna uppsats är om det går att dra några slutsatser angående präglingsort och innebörd/betydelse för och av de olika typerna med hjälp av spridningskartor över lösfynd. Svaret blir att det hos en del typer går att komma fram till relativt säkra slutsatser angående myntningsorter, medan det hos andra typer är svårare eller omöjligt. Se bil fig 15.

Relativt säkra slutsatser får anses kunna dras för följande typer:

B - Örebro, E - Kalmar, I - Jönköping, M - Skara, P - Lödöse, S - Stockholm,
kors - Västerås, torn - Uppsala

Mindre säkra slutsatser för följande typer:

A - Nyköping, R = B, V - Skänninge, ros - Söderköping, patriarkalkors = dubbelpräglad kors

Inga slutsatser har kunnat dras för följande typ:

h,

Svårare är det att dra några slutsatser angående tecknens innebörd och betydelse. S och I bör kunna tolkas som första bokstaven i myntningsorten, dvs Stockholm respektive Jönköping

(lunaköpfung). För övriga bokstäver och tecken är det mer oklart. Möjligen kan E, för Erik, i Kalmar och M, för Magnus, i Skara vara en motivmässig kvarleva av tidigare myntning där.

5 Sammanfattning

I föreliggande uppsats har en myntgrupp från Magnus Erikssons regeringstid, präglade 1340-1354, studerats. Syftet har varit att se om man med hjälp av spridningskartor över lösfynd kan se var de olika typerna inom gruppen präglats och vad de olika bokstäverna och tecknen har för innebörd och betydelse.

En kvantitativ jämförande metod har använts för att pröva teorin om regionalitet som ligger till grund för hela uppsatsen. Teorin kan beskrivas som att mynt präglade på en viss ort sannolikt kommer att återfinnas i proportionellt större antal nära den orten än vad mynt präglade på annan ort gör.

Materialet som använts är lösfynd och hopade fynd i kyrkor. Det har hämtats från fyndsammanställningar i NNA 1936-91 och KMK's fyndarkiv.

Lösfynden har först registrerats i ett databasprogram och därefter har spridningskartor upprättats. Med hjälp av kalkylprogram har tabeller konstruerats. Dessa har varit arbetsmaterial för analysen.

Slutsatsen blir att man med stöd av den regionalitet som kan påvisas och som bekräftar teorin, kan få en relativt säker tolkning hos de flesta typer vad gäller myntningsort. Svårare visar det sig vara att tolka typernas innebörd och betydelse. Endast för två typer kan en någorlunda säker tolkning ges.

6 Referenser

Otryckta källor

KMK-Kungliga Myntkabinettets fyndarkiv.

Tryckta Källor

DSH-Den svenska historien, band 2. *Från Birger Jarl till Kalmarunionen*. 1979. Stockholm.

Hildebrand, Hans 1887. *Sveriges mynt under medeltiden*. Stockholm.

Klackenberg, Henrik 1992. *Moneta nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*. Lund.

Lagerqvist, Lars O 1970. *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm.

Lagerqvist, Lars O 1979. *Myntkontakt*. 1979:4-5. Stockholm.

Lagerqvist, Lars O / Nathorst-Böös, Ernst 1981. *Mynt, sedlar och medaljer*. Borås.

Lindkvist, Thomas / Ågren, Kurt 1985. *Sveriges medeltid*. Stockholm.

NE-Nationalencyklopedien, band 13. 1989-. Höganäs.

NNÅ-Nordisk Numismatisk Tidskrift. 1936-91. Helsingfors/Köpenhamn/Oslo/Stockholm.

Rudbeck, Gustaf / Sarkany, Tamas 1979. *Myntkontakt*. 1979:6. Stockholm.

Thordeman, Bengt 1936. *Sveriges mynt under medeltiden*. Stockholm.

Weibull, Jörgen 1993. *Sveriges historia*. Höganäs.

Muntliga uppgiftslämnare

Kenneth Jonsson, Numismatiska institutionen, Stockholms universitet.

Varmt tack till Kenneth Jonsson för stort tålamod och god handledning. Tack också till Christoph Kilger och Gert Rispling samt övrig personal vid Numismatiska forskningsgruppen.

7 Bilagor

Kommentar till bilagorna:

Fig 1-14 visar spridningskartor för de olika typerna. Cirklarnas storlek anger hur många mynt som fanns totalt i fyndet. Cirklarnas fyllning anger hur stor del av just den typen som fanns i fyndet.

Fig 15 visar troliga myntningsorter för de olika typerna.

Fig 16 visar de 14 olika typerna av gruppen LL XXVII.

Tabell 1-3 visar tabeller över fyndsammanställningar.

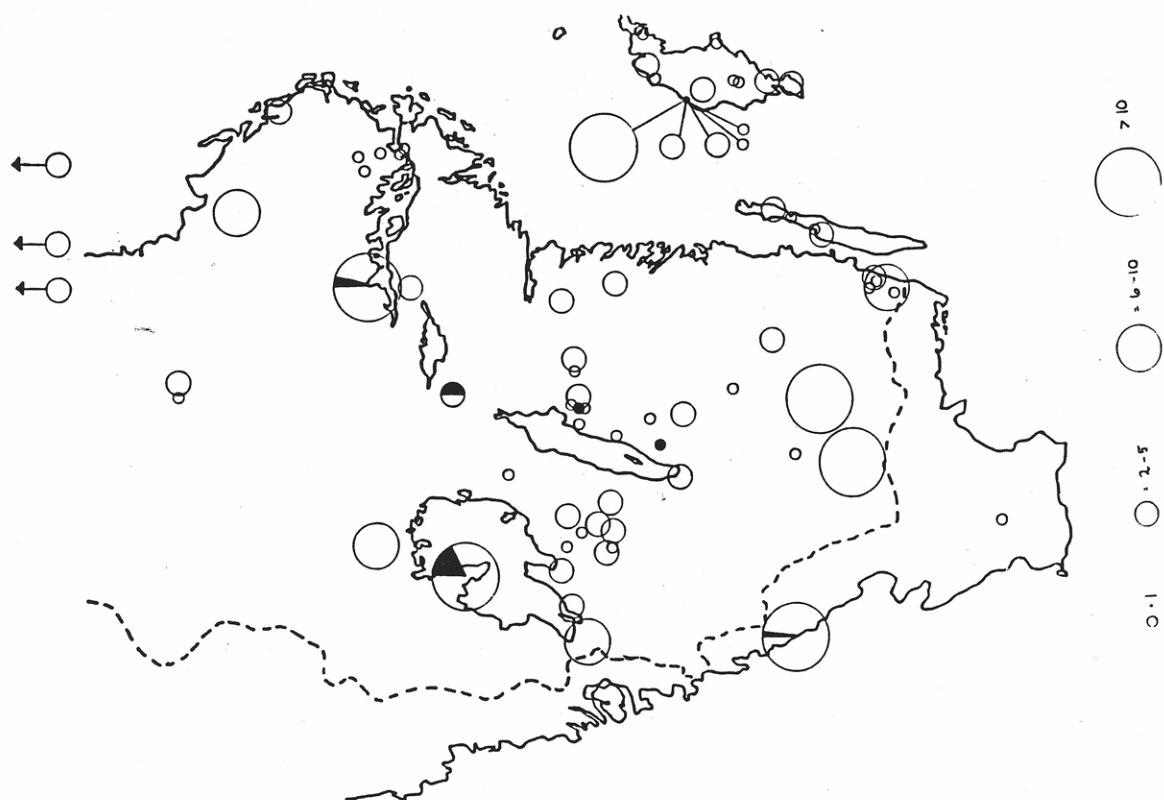

Fig 2. Spridningskarta för B

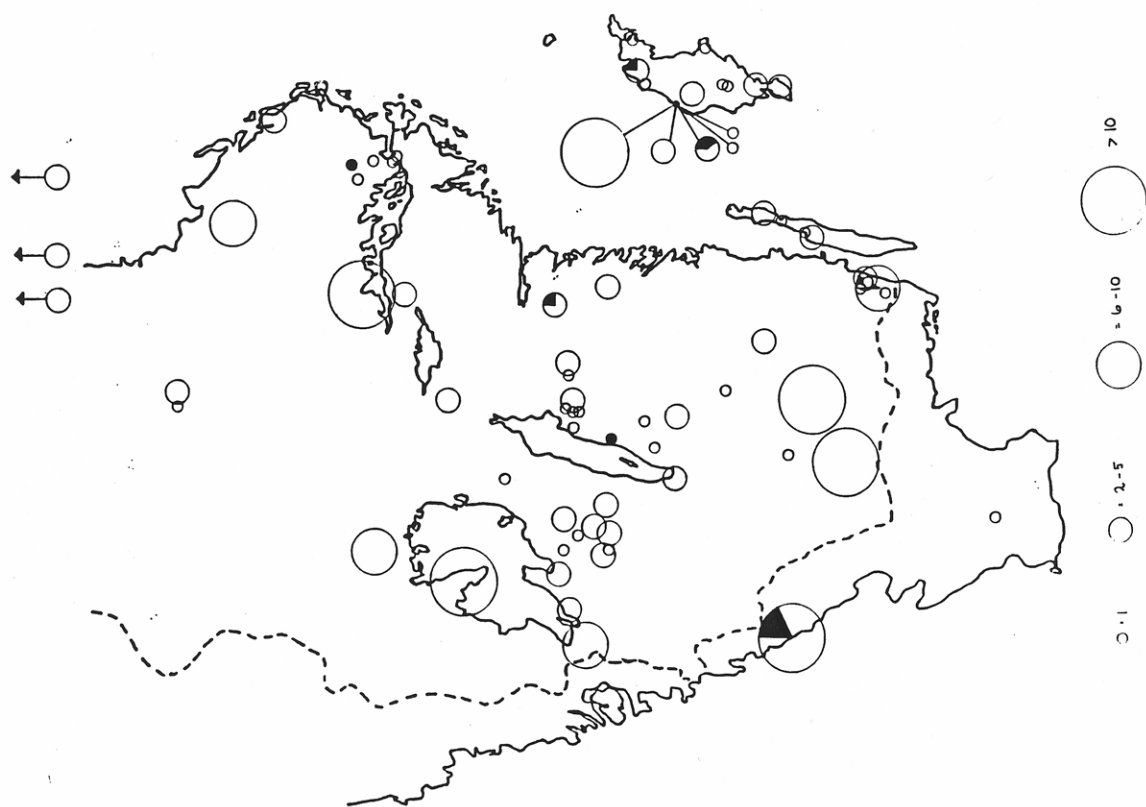

Fig 1. Spridningskarta för A

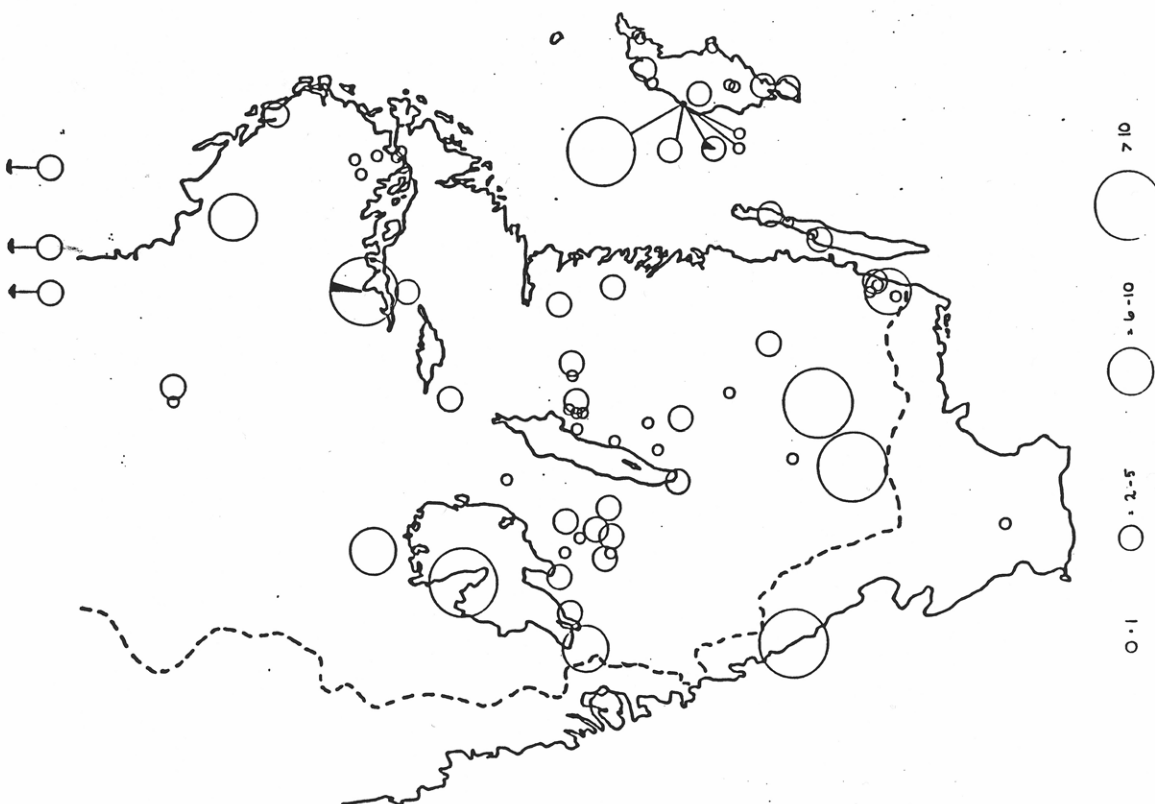

Fig 4. Spridningskarta för h

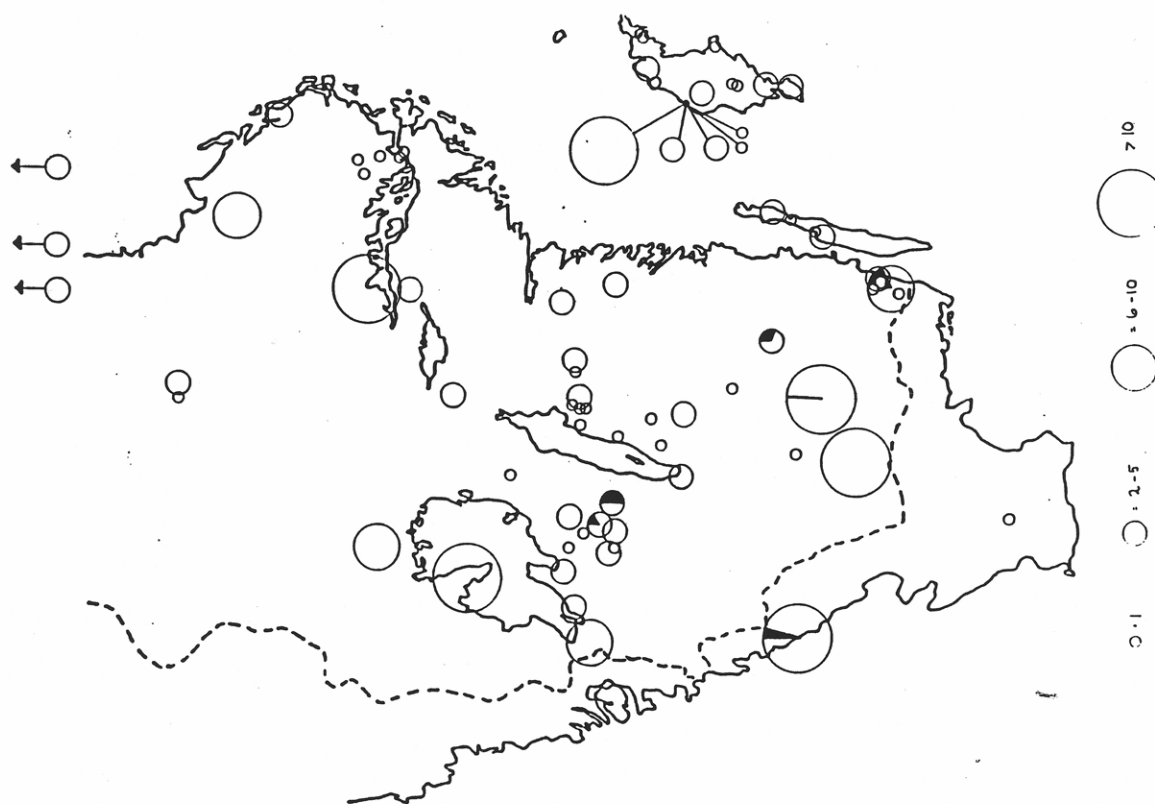

Fig 3. Spridningskarta för E

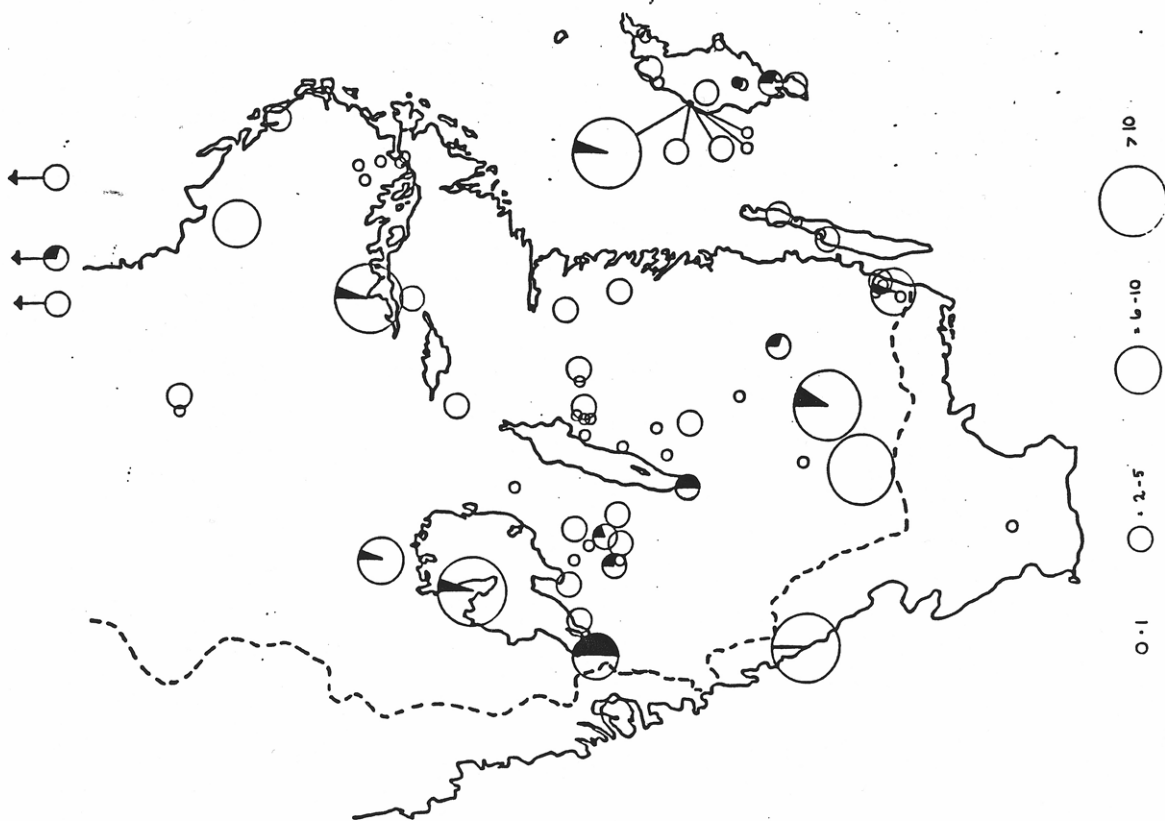

Fig 6. Spridningskarta för M

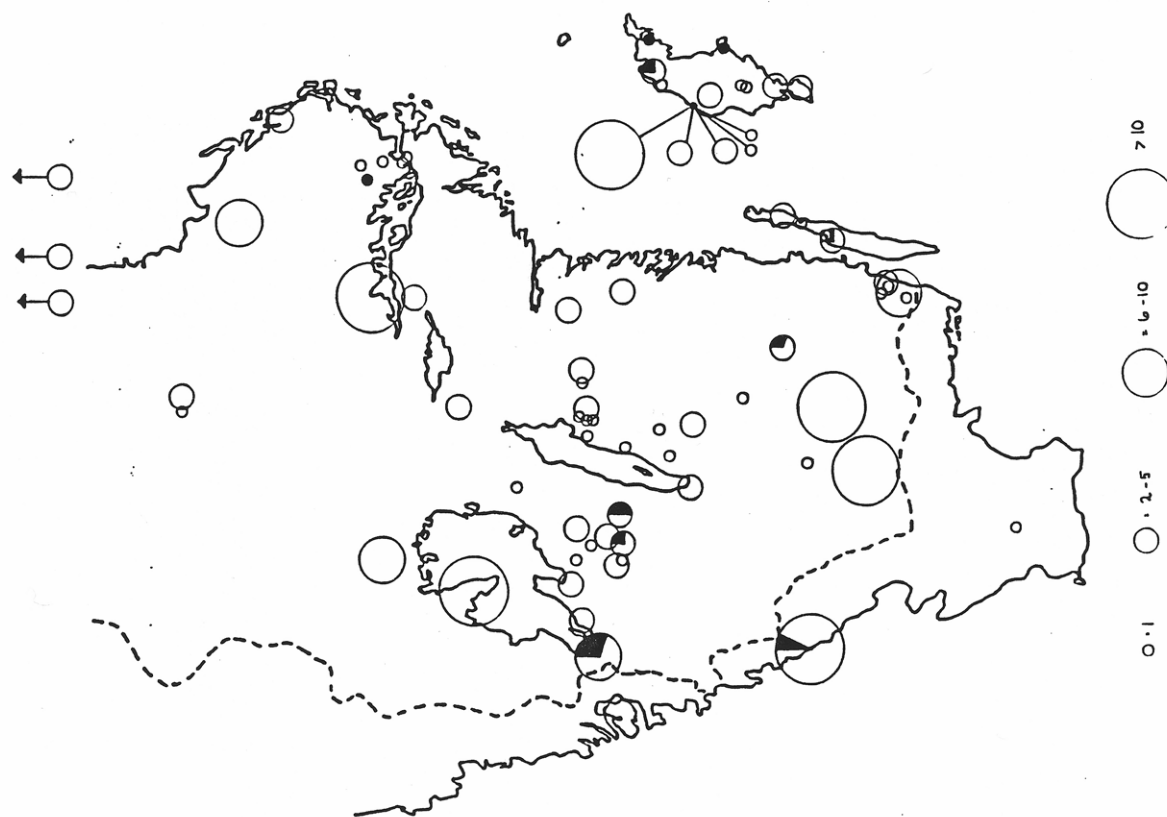

Fig 5. Spridningskarta för I

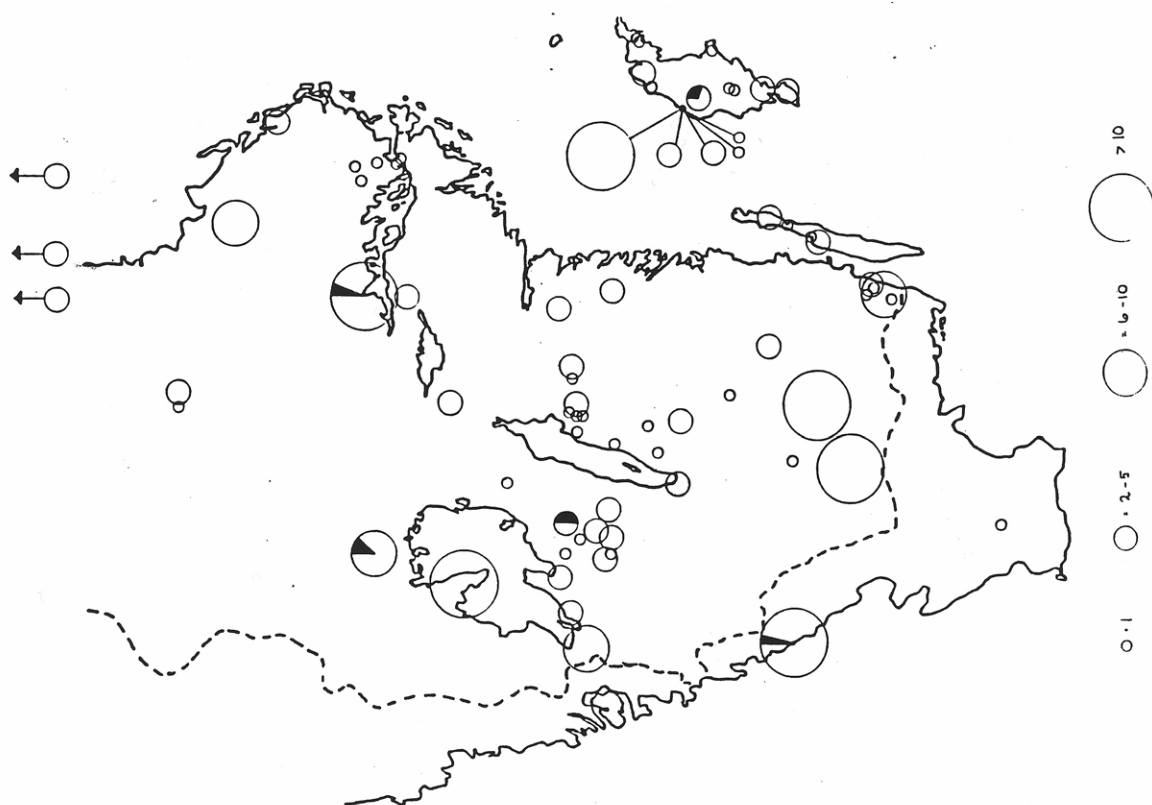

Fig 8. Spridningskarta för R

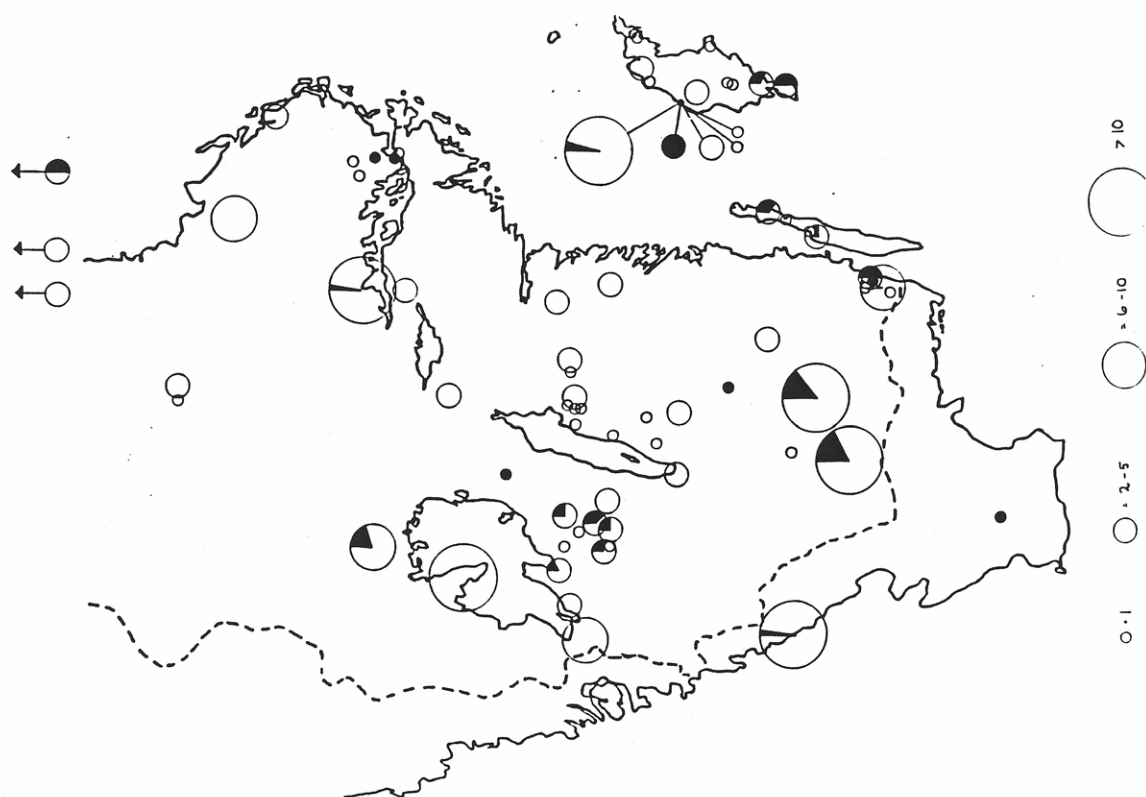

Fig 7. Spridningskarta för P

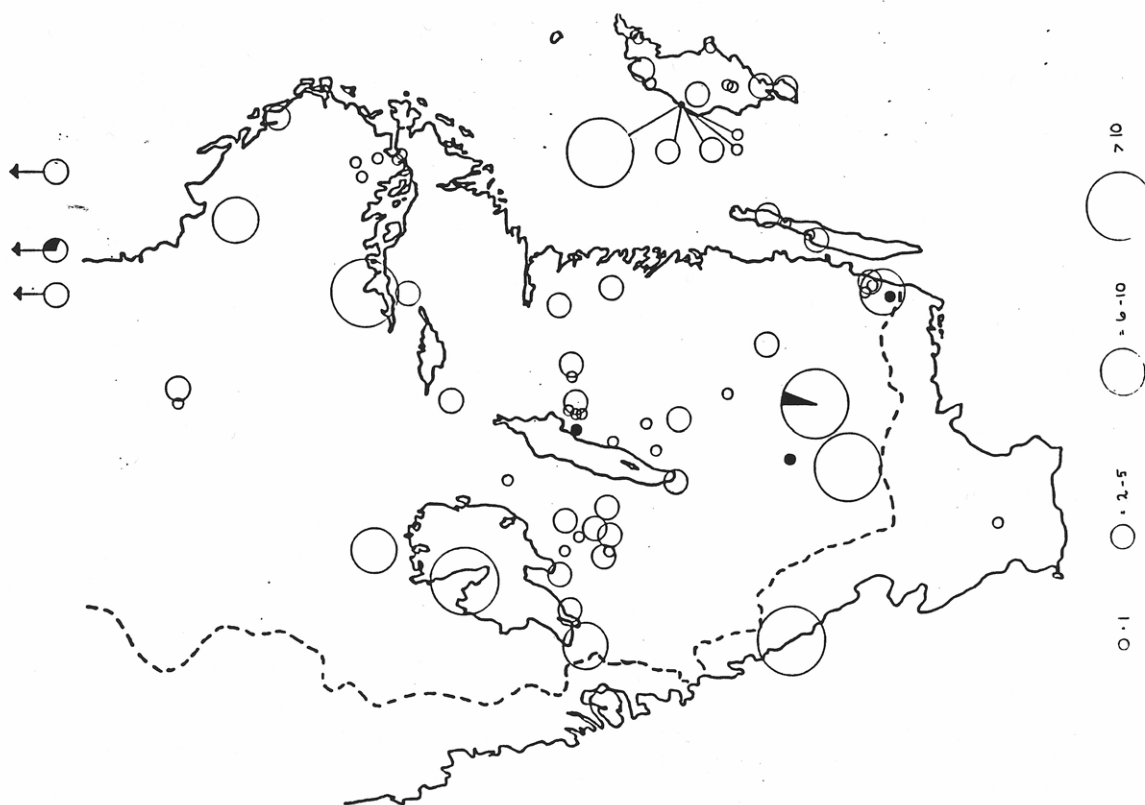

Fig 10. Spridningskarta för typ V

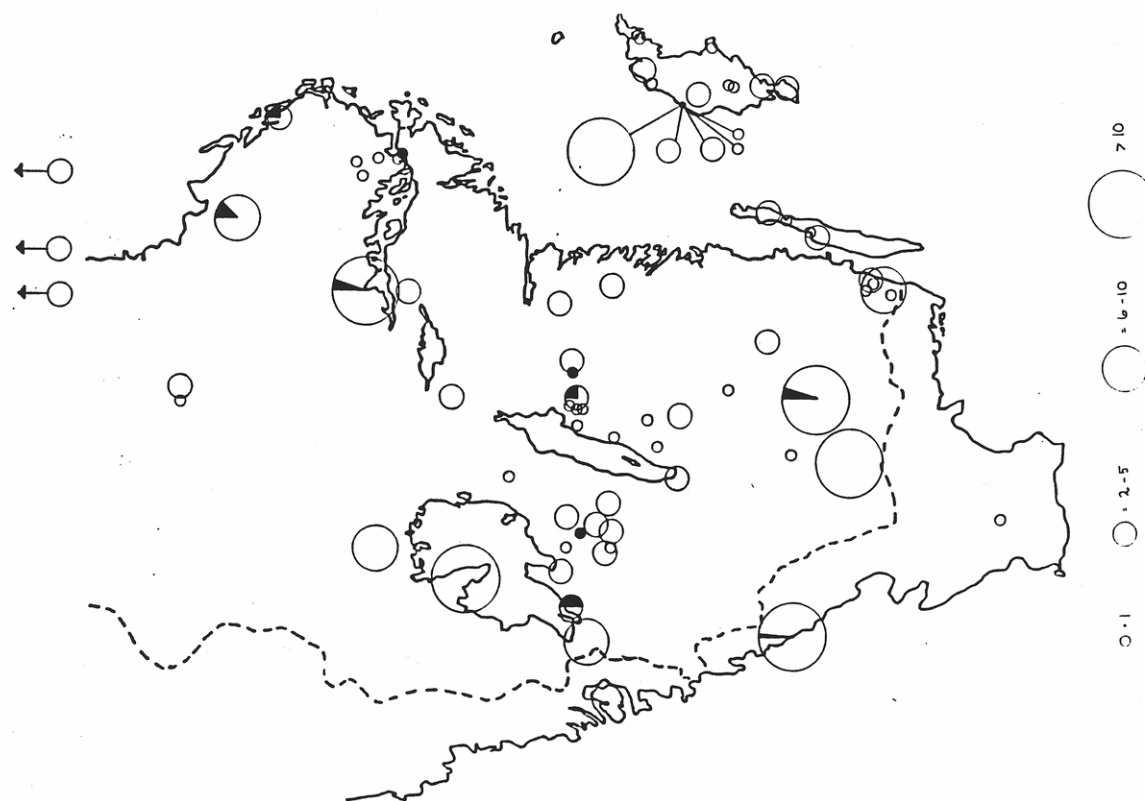

Fig 9. Spridningskarta för typ S

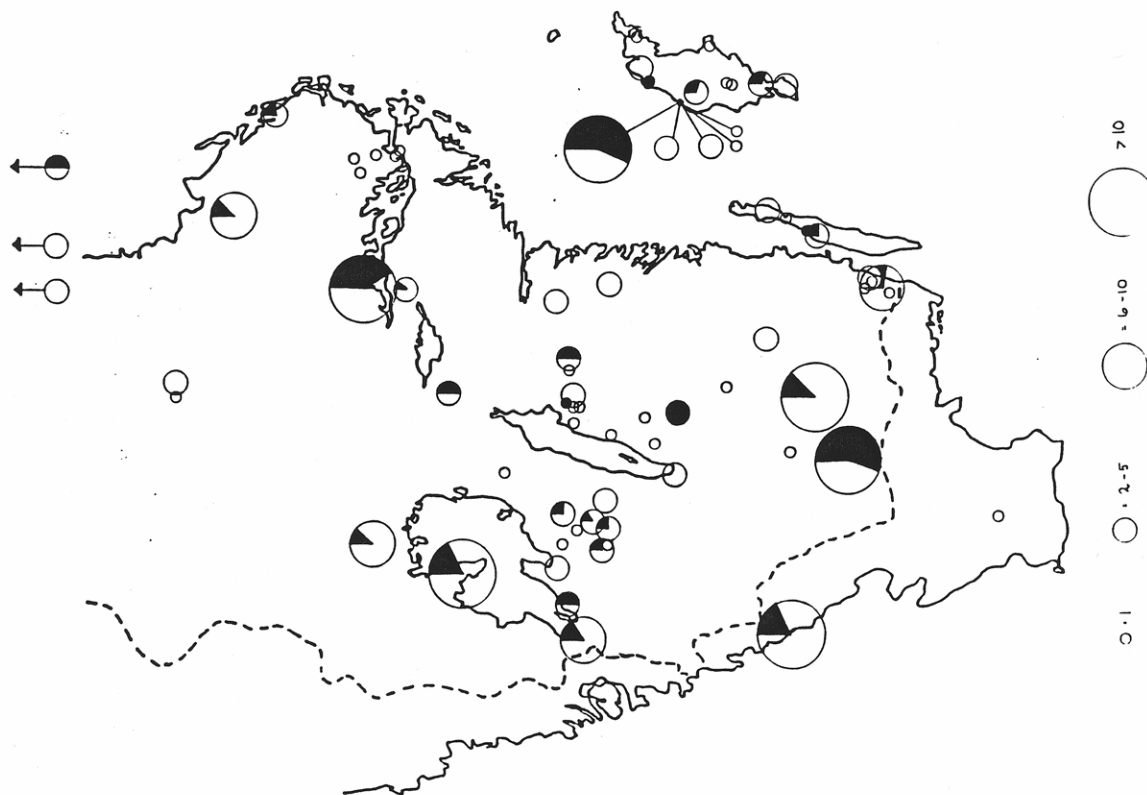

Fig 11. Spridningskarta för kors

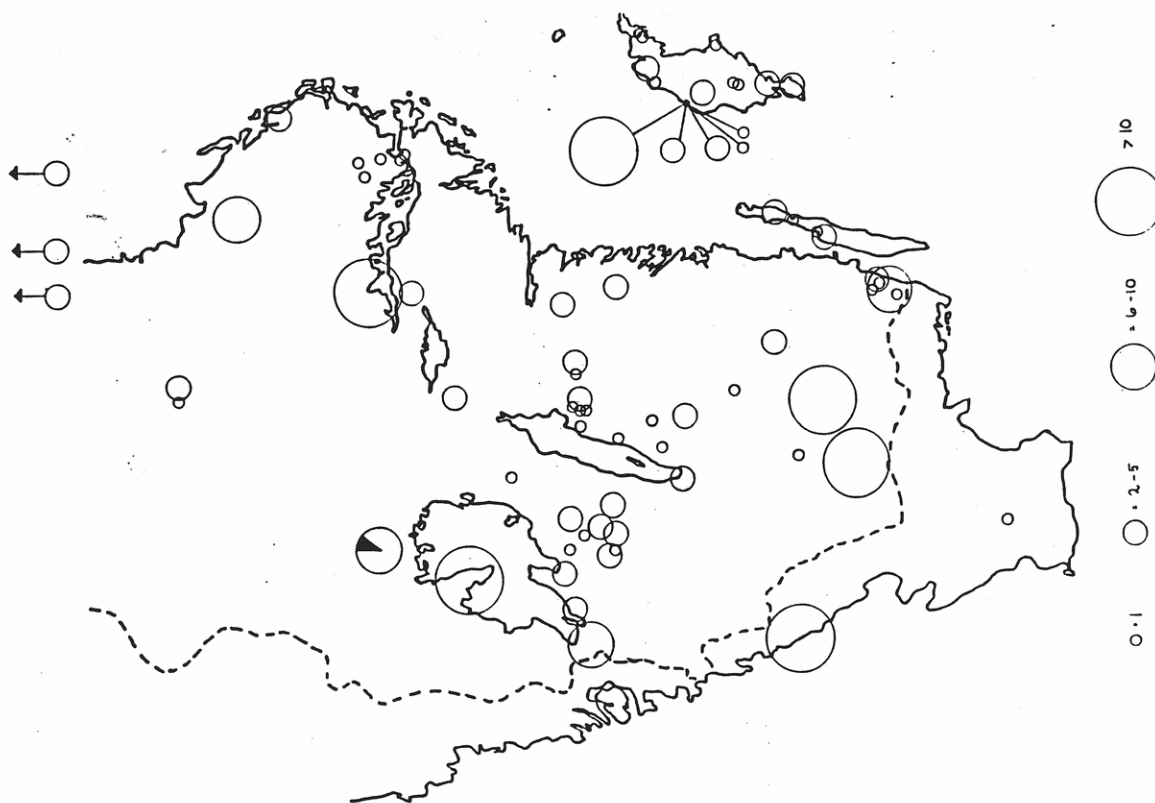

Fig 12. Spridningskarta för typ patriarkalkors

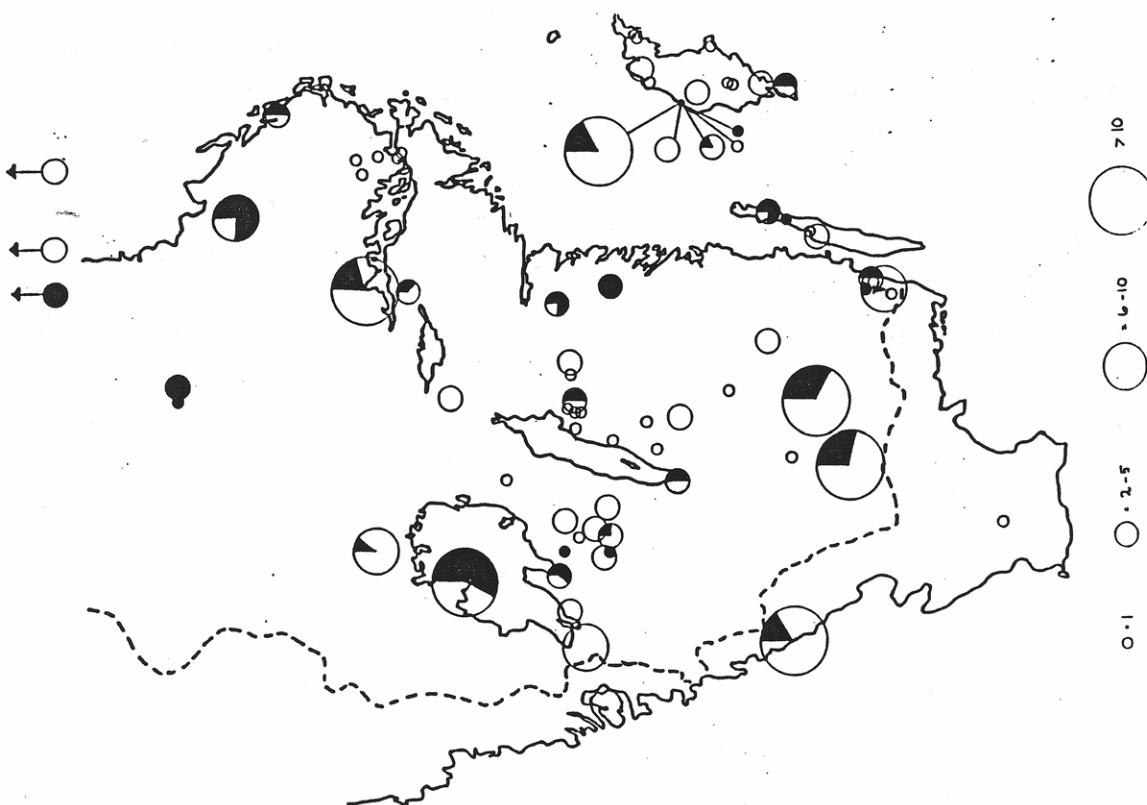

Fig 14. Spridningskarta för torn.

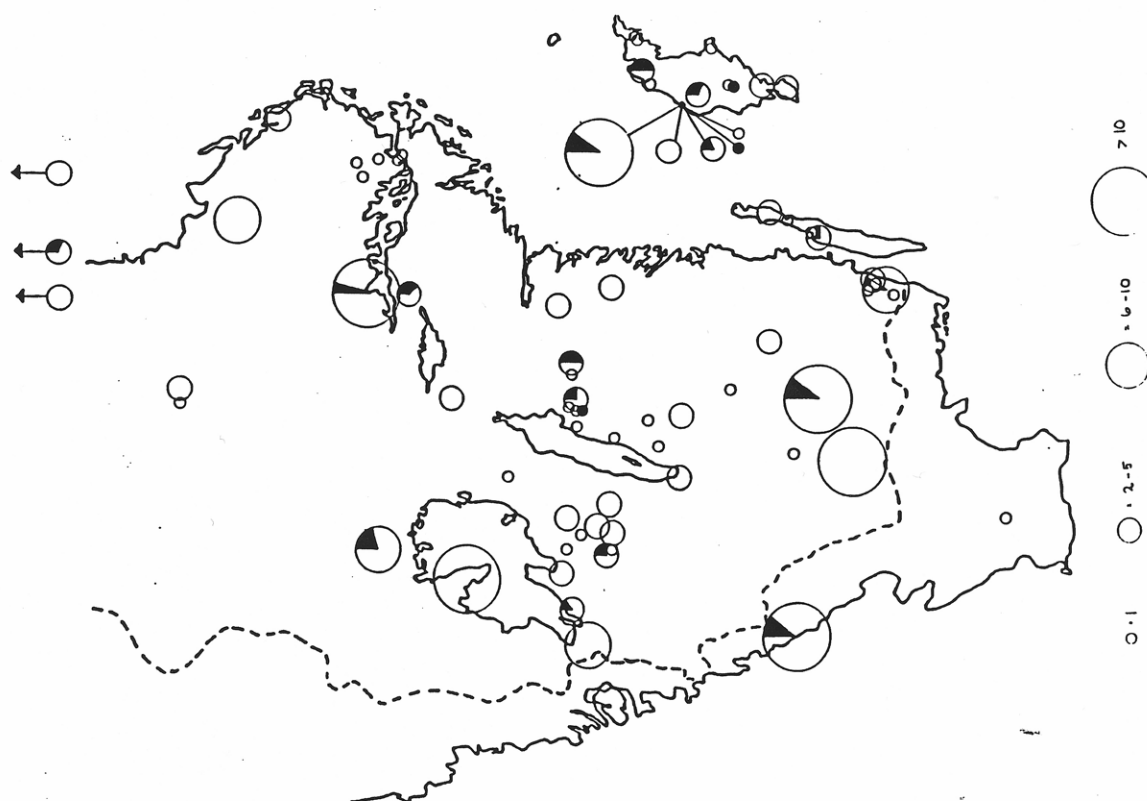

Fig 13. Spridningskarta för ros.

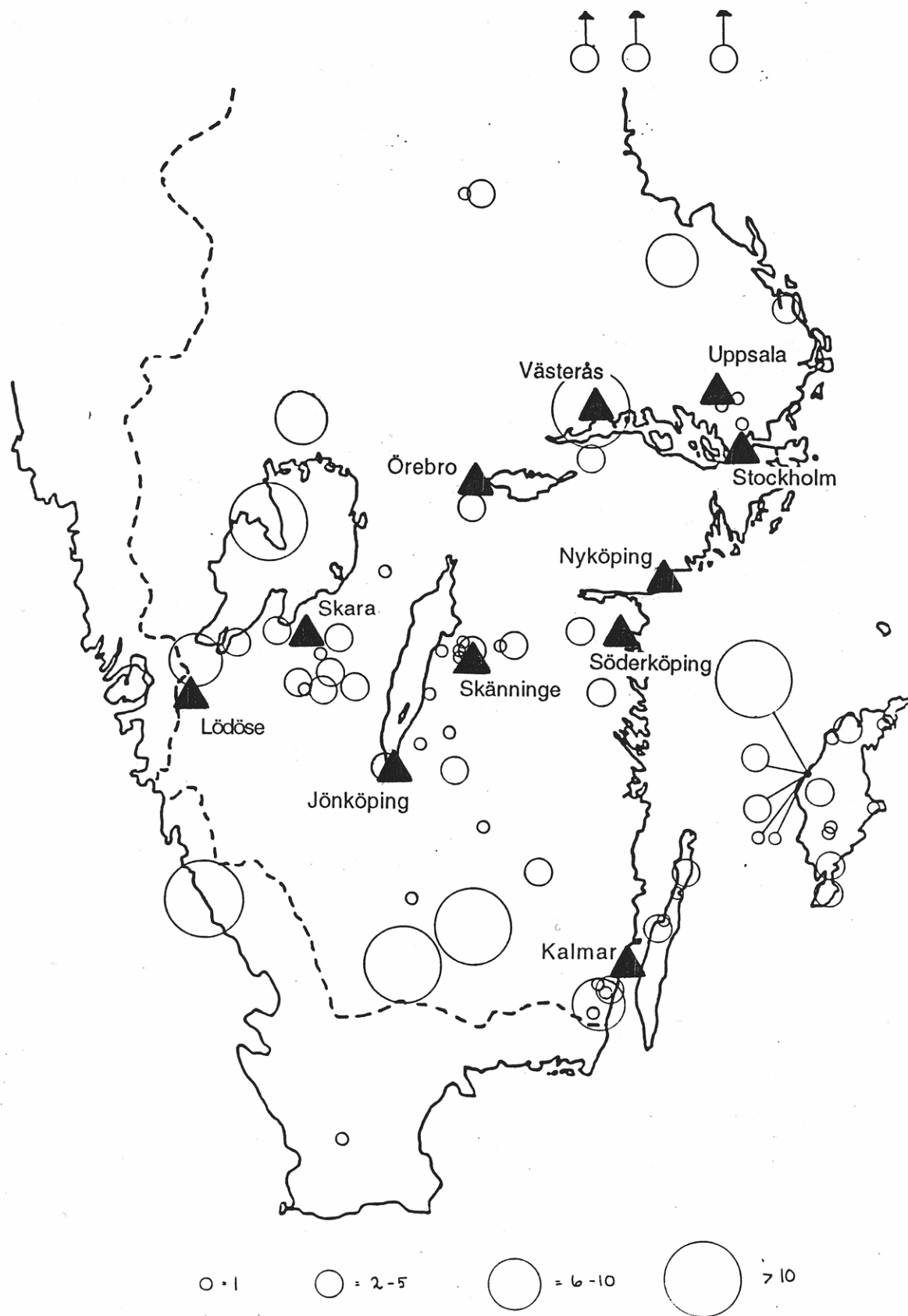
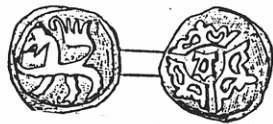
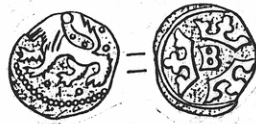

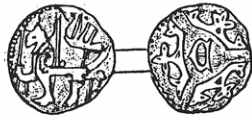
Fig 15. Troliga myntningsorter för de olika typerna

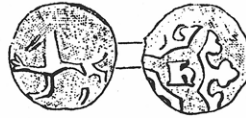
LL XXVII:1, bokstaven A

LL XXVII:2, bokstaven B

LL XXVII:3, bokstaven E

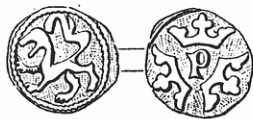
LL XXVII:4, bokstaven h

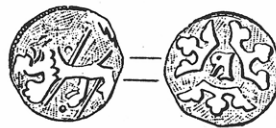
LL XXVII:5, bokstaven I

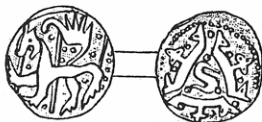
LL XXVII:6, bokstaven M

LL XXVII:7, bokstaven P

LL XXVII:8, bokstaven R

LL XXVII:9, bokstaven S

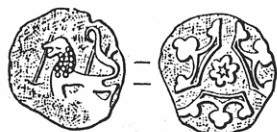
LL XXVII:10, bokstaven V

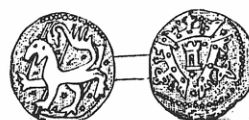
LL XXVII:11, kors

LL XXVII:12, patriarkalkors

LL XXVII:13, ros

LL XXVII:14, torn

	A	B	E	h	I	M	P	R	S	V	Kors	P-kor	Ros	Torn	
Dr														3	3
Go	3			1	3	3	5	1			9		7	5	37
Ha	7	1	2		3	1	3	2	1		7		4	7	38
Me						1				1			1		3
Nä		1									1				2
Sk							1								1
Sm	1	1	4		1	8	13		4	5	16		6	27	86
Sö											1		2	2	5
Up	1				1		2		3		2			8	17
Vg			2		4	5	7	2	2		6		2	6	36
Vr		2				2	2	1			3	1	2	7	20
Vs		1		1		1	1	1	1		8		1	4	19
Än							1				1			2	4
Öl					1		3				2		1	4	11
Ög	2	1							2	1	2		3	5	16
	14	7	8	2	13	21	38	7	13	7	58	1	29	80	298

Tabell 1. Faktiska antalet mynt av varje typ i respektive landskap

	A	B	E	h	I	M	P	R	S	V	Kors	P-kor	Ros	Torn	
Dr		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100	100
Go	8	0	0	3	8	8	14	3	0	0	24	0	19	14	100
Ha	18	3	5	0	8	3	8	5	3	0	18	0	11	18	100
Me	0	0	0	0	0	33	0	0	0	33	0	0	33	0	100
Nä	0	50	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0	0	100
Sk	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Sm	1	1	5	0	1	9	15	0	5	6	19	0	7	31	100
Sö	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	40	40	100
Up	6	0	0	0	6	0	12	0	18	0	12	0	0	47	100
Vg	0	0	6	0	11	14	19	6	6	0	17	0	6	17	100
Vr	0	10	0	0	0	10	10	5	0	0	15	5	10	35	100
Vs	0	5	0	5	0	5	5	5	5	0	42	0	5	21	100
Än	0	0	0	0	0	0	25	0	0	0	25	0	0	50	100
Öl	0	0	0	0	9	0	27	0	0	0	18	0	9	36	100
Ög	13	6	0	0	0	0	0	0	13	6	13	0	19	31	100
Alla ls	5	2	3	1	4	7	13	2	4	2	19	0	10	27	100

Tabell 2. Procentuell förekomst av en viss typ av det totala antalet mynt i respektive landskap

	A	B	E	h	I	M	P	R	S	V	Kors	P-kor	Ros	Torn	Alla
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	1
Go	21	0	0	50	23	14	13	14	0	0	16	0	24	6	12
Ha	50	14	25	0	23	5	8	29	8	0	12	0	14	9	13
Me	0	0	0	0	0	5	0	0	0	14	0	0	3	0	1
Nä	0	14	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1
Sk	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Sm	7	14	50	0	8	38	34	0	31	71	28	0	21	34	29
Sö	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	7	3	2
Up	7	0	0	0	8	0	5	0	23	0	3	0	0	10	6
Vg	0	0	25	0	31	24	18	29	15	0	10	0	7	8	12
Vr	0	29	0	0	0	10	5	14	0	0	5	100	7	9	7
Vs	0	14	0	50	0	5	3	14	8	0	14	0	3	5	6
Än	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	2	0	0	3	1
Öl	0	0	0	0	8	0	8	0	0	0	3	0	3	5	4
Ög	14	14	0	0	0	0	0	0	15	14	3	0	10	6	5
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 3. Procentuell andel av en viss typ i de olika landskapen

